

SAŽETAK

Stjepan Babić, sveuč. prof. u m., Zagreb

UDK 800.853:808.62, stručni članak

primljen 19. studenog 1993., prihvaćen za tisak 6. prosinca 1993.

About Miroslav Krleža's Language

Since the language of M. Krleža, one of the greatest Croatian writers, has not been properly investigated, impressionistic judgements range from its rejection as very bad to its acceptance as a fine example of contemporary Croatian. The present author takes the view that a good writer cannot write a bad language, and goes on to show that Krleža was a great writer also on the linguistic plane.

MADARŠKI ELEMENTI U KRLEŽINIM DJELIMA*

Mile Mamić

Madarski jezik, gotovo sa svih strana okružen slavenskim jezicima, primao je mnogo riječi iz pojedinih slavenskih jezika, ali je i on na razne načine utjecao na jezike susjednih slavenskih naroda. Hrvatskomu jeziku s obzirom na njegov odnos prema mađarskom pripada istaknuto mjesto među svim slavenskim jezicima. To vrijedi za sve pojavne oblike hrvatskoga književnog jezika u njegovoj povijesti, ali naravno ne za sve njegove tipove jednako. Nije stoga iznenađujuća činjenica da vrlo rano na hrvatskom jugu nalazimo, i to kao općeprihvaćene mađarizme, npr. *beteg* u Zoranićevim *Planinama* i *rusag* u Marulićevoj *Juditi*. U prilog posebnosti hrvatsko-mađarskoga jezičnog odnosa govori i podatak da se hrvatski i mađarski nalaze usporedno u Vrančićevu peterojezičnom rječniku.¹ A da međusobni jezični utjecaji nisu bili jednosmjerni, nego da su se hrvatski i mađarski uzajamno obogaćivali, govori Vrančićev dodatak spomenutom rječniku *Vocabula Dalmatica quae Ungari sibi usurparunt*, premda danas znademo da neke pojedinosti nisu točne, kao npr. da je riječ *rusag* hrvatska riječ preuzeta u mađarski.² I tako krivi Vrančićevi navodi imaju jednu drugu vrijednost: oni nam neizravno svjedoče da su ti hungarizmi, što ih on smatra kroatizmima u mađarskom, bili već u ono doba općenito prihvaćeni kad su ih Hrvati osjećali domaćima.

Kad se govori o mađarskim elementima u hrvatskom jeziku, valja imati na umu da je neko vrijeme supostojalo više književnojezičnih tipova hrvatskoga jezika (na čakavskoj, kajkavskoj i štokavskoj osnovici, zatim hibridni). Normalno je da mađarski utjecaj na sve te književnojezične tipove, pa ni na njihove razgovorne oblike, nije bio jednak. Petar Skok, govoreći o aloglotskim elementima u Marulića, svrstava ih ovim

* Referat održan na znanstvenom skupu o Miroslavu Krleži u Budimpešti 19. X. 1993.

¹ Faust Vrančić, *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum*, Venetiis, 1595.² Hadrovics pokazuje kako je ta riječ preuzeta prema starijem mađarskom liku *uruszág, urszág*; vidi djelo u bilj. 5. str. 441.

redom; romanizmi, grecizmi, turcizmi, hungarizmi, germanizmi.³ A Viktor Žmegač, pišući o stranim elementima kojima je znatno proširena dijalektačna osnovica Krležinih *Balada*, nabraja ih ovako: njemački, mađarski, latinski ...⁴ Premda se formalno radi o dvama djelima iz različitih razdoblja, što je sasvim zanemarivo kad znamo vremenski raspon Krležina jezika u *Baladama*, potpuno je očito da mađarski elementi ne zauzimaju jednako mjesto u svim područjima hrvatskoga jezika, u svim njegovim književnojezičnim tipovima.

O mađarsko-hrvatskom jezičnom odnosu napisano je dosta manjih radova, što je plod marljiva rada mnogih slavista i hungarologa, posebno hrvatskih i mađarskih. U novije vrijeme pojavila su se dva opsežnija rada koja zaslužuju posebnu pozornost, te ćemo ovom prigodom nešto o njima reći. Godine 1985. u Budimpešti je objavljeno na njemačkom jeziku golemo djelo *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*, istaknutoga jezikoslovca Lászla Hadrovicsa. To se djelo bavi više "vidljivim" utjecajima mađarskog jezika na hrvatski na svim jezičnim razinama (glasovnoj, tvorbenoj, sintaktičkoj, semantičkoj, posebno na leksičkoj).⁵ Nekoliko godina kasnije, godine 1989. istaknuti mađarski slavist István Nyomárkay objavljuje (takoder na njemačkom jeziku) opsežan rad *Ungarische Vorbilder der kroatischen Sprachenerneuerung*, u kojem pokazuje mađarske utjecaje pri obogaćivanju hrvatskoga leksika u 2. polovici 19. stoljeća, kad su "vidljivi" mađarski utjecaji zbog jakoga jezičnog purizma bili neznatni.⁶ Na temelju izabranih zakonskih tekstova, kojima je izvornik bio mađarski, a prevedeni su i na hrvatski, a koji obuhvaćaju nekoliko važnih uporabnih područja jezika (školstvo, upravu i pravo, vojsku, poštu, željeznicu), Nyomárkay vješto i pronicljivo traži moguće mađarske utjecaje na semantičkoj razini, dakle među prevedenicama i semantičkim posudenicama. Ta dva vrijedna djela, koja se međusobno dopunjuju, dograđuju prikazana su s kritičkim osvrtom čitateljima časopisa *Jezik*.⁷ Jedno i drugo djelo na svoj način, izravno i neizravno, govori o posebnosti mađarsko-hrvatskoga jezičnog odnosa. Spomenimo još da je Nyomárkayevo djelo zamišljeno kao prethodnica opsežnijeg projekta u kojem bi se pokazao utjecaj i zračenje mađarskog jezika na jezike susjednih podunavskih naroda. U tom dakle projektu hrvatski je jezik došao prvi na red, što također govori u prilog posebnosti hrvatsko-mađarskoga jezičnog odnosa. Posebnost mađarsko-hrvatskih jezičnih utjecaja Hadrovics objašnjava personalnom unijom Hrvatske s Mađarskom, ali ističe i jednakost vjere kao bitnu sponu u mađarsko-hrvatskom savezu.⁸ Tu tvrdnju on potkrepljuje brojnim primjerima mađarskoga utjecaja na kajkavsko kršćansko nazivlje, gdje se ti utjecaji pokazuju i kao izvorne mađarske posudenice (*aldov, valuvati, žoltar*) i kao semantičke posudenice (*hižni zakon, hištvo*) i kao jednake adaptacije latinizata u

³ Petar Skok, O stilu Marulićeve Judite, u knjizi: *Zbornik u proslavu petstogodišnjice rođenja Marka Marulića 1450-1950*, Djela JAZU, 39, Zagreb MCML, str. 165.-241.

⁴ Viktor Žmegač, *Krležini evropski obzori*, Znanje, Zagreb, 1986.

⁵ László Hadrovics, *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*, Budapest, 1985.

⁶ István Nyomárkay, *Ungarische Vorbilder der kroatischen Sprachenerneuerung*, Budapest, 1989.

⁷ Prikaz Hadrovicsseva djela napisao je Valentin Putanec, *Jezik*, XXXIII., 3, str. 89.-93., a Nyomárkayeve Mile Mamić, *Jezik*, XXXIX., 1, str. 27.-30.

⁸ N. dj., str. 33.

Mađarskoj i na kajkavskom području (nastavci *-uš, -um, -om*). Nasuprot tako snažnom utjecaju mađarskoga jezika na kajkavskom prostoru Hadrovics ističe kako je taj utjecaj bio mnogo slabiji u srednjovjekovnoj Srbiji i Bosni.⁹ Tijesna povezanost Hrvatske s Mađarskom omogućivala je i jezične utjecaje, ali su oni ipak najveći u sjevernim hrvatskim područjima, posebno u kajkavskom književnojezičnom tipu, pa i u hibridnom, a manji u čakavskom i štokavskom. Hadrovics uočava bitnu činjenicu da mađarski elementi pripadaju biti kajkavskoga književnog jezika. Različitu zastupljenost mađarskih elemenata u pojedinim tipovima hrvatskoga književnog jezika vidjeli smo i iz redoslijeda inojezičnih elemenata u spomenutom Skokovu i Žmegačevu radu. Status mađarizama u Marulićevoj *Juditi* i Krležinim *Baladama* bitno je različit, što vrijedi i za njihove šire sredine. Tragajući za korijenima Krležina *Kerempuha*, zapravo njegova jezika, i Vončina ističe čvršću povezanost hrvatskoga jezika s mađarskim: "Nipošto ne bi trebalo zanemariti činjenicu da je pri kajkavskom preuzimanju aloglotskih elemenata važnim posrednikom bio mađarski jezik (preko kojega nisu, glasovno izmijenjeni, stizali samo pojedini germanizmi ... nego i obilje latinskih riječi)." ¹⁰ On to potkrepljuje podatkom kako tri stara kajkavska rječnika imaju za latinsko *psalmus* odreda lik *žoltár* (mađ. *zsoltár*).

Sve što je rečeno o mađarskim elementima u hrvatskom jeziku uvod je u našu temu o mađarskim elementima u Krležinim djelima. Stečene spoznaje o različitosti tih utjecaja u hrvatskoj književnojezičnoj štokavštini i hrvatskoj književnojezičnoj kajkavštini olakšat će nam da što bolje istražimo, otkrijemo, shvatimo i vrednujemo mjesto, značenje, brojnost i ulogu mađarskih elemenata u Krležinim štokavskim djelima i u njegovim *Baladama Petrice Kerempuha* – kapitalnom djelu novije hrvatske književnosti – nastalom sto godina nakon uvođenja hrvatskoga književnog jezika na štokavskoj osnovici kao zajedničkoga jezika svih Hrvata – djelu napisanom na hrvatskom kajkavskom književnom jeziku sto godina nakon njegove službene književnojezične smrti.

Da bismo bolje vidjeli različitu zastupljenost i vrijednost mađarskih elemenata u Krležinoj kajkavštini i štokavštini, promatrat ćemo njegova štokavska i kajkavska književna djela napose. Pri utvrđivanju mađarskih elemenata u Krležinoj kajkavštini uzet ćemo njegove *Balade Petrice Kerempuha*, a za utvrđivanje tih elemenata u njegovoj štokavštini poslužiti će nam romani *Povratak Filipa Latinovicza* i *Na rubu pameti* i *Izabrane novele* u izdanju Pet stoljeća hrvatske književnosti. Tu su uzete novele *Bitka kod Bistrice Lesne*, *Smrt Franje Kadavera*, *Sprovod u Theresienburgu*, *Vražji otok*, *Smrt bludnice Marije*, *Hiljadu i jedna smrt*, *Cvrčak pod vodopadom* i *Djetinjstvo*. Ograničit ćemo se uglavnom na leksičke (tj. vidljivi je) elemente iz mađarskoga jezika u Krležinoj kajkavštini i štokavštini.

Leksik Krležinih *Balada* već je dobro istražen, pa su i mađarski elementi u njemu uglavnom poznati. U *Baladama* nalazimo oko 120 riječi mađarskoga podrijetla ili iz drugih jezika uz očito mađarsko posredništvo. Tomu bi valjalo dodati mnoge riječi s mađarskim izgovorom latinskoga *s* (*Herodeš, koruš* ...), s mađarskim načinom prihva-

⁹ Isto, str. 36.

¹⁰ Josip Vončina, *Korijeni Krležina Kerempuha*, Zagreb, 1991., str. 209.-210.

ćanja latinizama (*Dekretom, Tripartitom, Kaptolom, Privilegijom ...*), a i palataliziranje nekih suglasnika u njemačkim i latinskim riječima upućuje na mogući mađarski utjecaj (*činž*, njem. *Zins*, lat. *census*; *šorš*, lat. *sors*; *ožuraš*, lat. *usura* ...). Valja napomenuti da *Balade* nisu tako opsežno ni leksički bogato djelo. One imaju oko tri tisuće i dvjesta riječi. Spomenimo i to da se među dominantnim riječima (*krv* i *galge*) nalazi i mađarizam *hahar*. Te tri riječi predstavljaju na simboličan način tri bitna leksička sloja kajkavštine. Zašto je Krleža upotrijebio hungarizam *hahar*, a ne *krvnik* u bilo kojoj u skladu s jezikom *Balada* mogućoj fonemskoj realizaciji, sasvim zadovoljavajući odgovor i objašnjenje dao je Vončina.¹¹ On kaže da Habelićev rječnik ne poznaje riječ *Kerunik* = *kervnik*), nego samo *Hahar* i izvedenice, da prvi dio Belostenčeva rječnika pod *Carnifex* ima doduše *Henkar, Hahar, kervnik*. (D.) *Karvnik*, da Belostenec u drugom dijelu rječnika pod *Kěrvnik* upućuje na *hahar*, a da pod *Hahar* označuje *Karunik* kao dalmatinizam, te da i Jambrešić pod *Carnifex* ima *Hahar, Kervnik*, gdje se hungarizmu *hahar* daje prednost pred domaćom riječi. Na temelju toga Vončina ispravno zaključuje da je starijim kajkavskim leksikografima bila običnija riječ *hahar* nego *kervnik*, te da je to bilo Krleži dovoljno da zaključi kako su riječi *karvnik/kervnik* dalmatinizmi, a da su za to stari kajkavci upotrebljavali riječ *hahar*.¹² Riječ *hahar* bila je sve do sredine 19. stoljeća normalna riječ za oznaku osobe koja je izvršavala smrtnu kaznu na našem kajkavskom prostoru. Tek nakon preporoda potiskuje je riječ *krvnik* u svojim različitim kajkavskim likovima, oslobodivši je za druga značenja (vucibatina, skitnica, snalazljiv i okretan čovjek), sve do potpunoga gubitka pejorativnosti.

To što je rečeno za riječ *hahar* u hrvatskoj književnoj kajkavštini vrijedi i za mnoge druge hungarizme u većoj ili manjoj mjeri, pa i za hungarizme u Krležinoj kajkavštini. Želeći revitalizirati pretpreporodnu književnu kajkavštinu, Krleža oživljava i mnogo toga što se u njoj stoljećima nataložilo. On rado poseže za svakim jezičnim elementom koji je postao sastavnim dijelom stare kajkavštine, koji je kroz duga razdoblja u nju ušao, s njom se srodio i postao njezinim bitnim obilježjem. A takvi jezični elementi upravo su i brojni mađarizmi, kojima obiluje stara kajkavština i Krležine *Balade*. Na nekim mjestima u *Baladama* nalazimo upravo nagomilane mađarske elemente, kao npr.:

Veliki i zmožni gospodin *Verbeci!* / *Orsaški tarnikmešter* krala *Matijaša*, / vučil je kmeta plemenitaškeg Očenaša: / od boga da je stvoren *Kaptolom*, / Konvent, *Spravišče, Privilegijom*, / *Klauzula* i *Dekretom ...*

Sve riječi pisane kurzivom kriju stanovite veze s mađarskim jezikom, povijesti, kulturom.

Krleža se nije služio samo starom književnom kajkavštinom nego je posezao i za razgovornom. Do takvih podataka iz kajkavske starine mogao je doći iz Jambrešićeva rječnika, gdje su riječi koje pripadaju samo razgovornoj kajkavštini označene sa *vulgo*. Među takvim riječima nalazi se često koji mađarizam.

Evo još nekoliko leksičkih mađarizama iz *Balada*: *alamizna* (vrsta crkvene daće, mađ. *alamizsna*), *aldomaš* (likovo, mađ. *áldomás*), *alduvati* (žrtvovati, od mađ. *áldott*), *ašov* (štihača, kopača, riljača, mađ. *ásó*), *beteg* (bolest, mađ. *beteg*), *bička* (džepni nož,

¹¹ Isto, str. 16.-17.

¹² Isto, str. 17.

mađ. bicsag), *bolvan* (glup čovjek, mađ. bálvány), *cepeliš* (cipela, mađ. cipellő), *cipov* (bijeli pšenični kruh, pšeničnjak, mađ. cipó), *čaternja* (cisterna, mađ. csatorna), *demant* (dragi kamen, dijamant, mađ. gyémánt), *doput* (pamuk, mađ. gyapot), *dumber* (vrsta ljekovitoga korijena, mađ. gyömbér), *dula* (globus, kugla, topovsko tane, mađ. gyúl), *dund* (biserovo zrno, mađ. gyöngy), *erdegata* (vrsta psovke, mađ. ördög + adta), *fačuk* (izvanbračno dijete, mađ. fattyú), *falat* (komad, dio čega, mađ. falat), *fela* (vrsta, sorta, mađ. fél), *gomboc* (knedla, valjušak, mađ. gombóc), *gulaš* (vrsta jela, mađ. gulya), *gumb* (puce, mađ. gomb), *harcer* (ratnik, vojnik, od mađ. harc - borba, bitka), *hasen* (korist, mađ. haszon) itd.

Ukorijenjenost tih riječi u hrvatskoj kajkavskoj književnoj tradiciji ni je jednaka. Na temelju Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika možemo vidjeti da su neke od tih riječi potvrđene samo iz Krležinih *Balada* (npr. *alamižna*, *ašov*, *bička*, *demant*, *dula*, *gomboc*, *gulaš* ...), dok su druge obilno potvrđene u mnogim starijim izvorima, sasvim udomačene (npr. *aldomaš*, *alduvati*, *beteg*, *bolvan*, *cepeliš*, *dumber*, *gumb*, *harcer*, *hasen* ...). Njihova udomačenost, ukorijenjenost vidi se i po tom što je mnoštvo novih riječi izvedeno, tvoreno s tim riječima. Evo nekoliko tvorenica s mađarskim leksičkim elementom u Krležinim *Baladama*: *betežen*, *čuklavec*, *dundonosen*, *dundasti*, *falaček*, *gingavohodec*, *hamižen*, *harcuvanka*, *harcuvanje*, *harcuvati*, *hasnovati*, *hoherka*, *hoheruvati*, *najčalamješji*, *oroslanski*, *pajdašica* itd.

Iskorištavanje riječi iz različitih jezika za oznaku istoga pojma omiljeli je Krležin postupak u *Baladama*, kao npr.:

Peklar pekla / od groba / do pekla ... *Kolduš* prosi: / kak pilko / skolke nosi ... / *Fehtar* fehta / moli: / pišivo zerno soli ... / Bistrički *bogec* / je baron, / na sprevodu mu / zvoni zvon.

Kurzivom pisane riječi su aloglotska varijacija istoga pojma. Takvim nizanjem sinonima, koji to i nisu jer ne pripadaju istom sustavu, Krleža rasterećuje drugi jedan česti postupak - ponavljanje iste riječi. Poticaj za takvo nizanje istoznačnih riječi, pa među njima i mađarizama, mogao je naći u bogatoj kajkavskoj leksikografiji, ali i u drugim izvorima. Time se zacijelo želi podsjetiti da je odbačeni kajkavski književno-jezični izraz bio bogat, da kajkavština ima i jaku leksikografiju, u kojoj se kajkavski izrazi nalaze usporedno s izrazima drugih naroda. Želi se time dočarati kulturna sredina u kojoj se njegovalo poznavanje stranih jezika. Sve je to u službi one unutarnje pobune koja je tjerala Krležu da upravo za stotu obljetnicu uvođenja štokavštine kao podloge za svehrvatski književni jezik pokaže preporoditeljima kako su bili u zabludi kad su tvrdili da je samo jezik "ilirski" prikladan za pjesništvo.

Kako je kajkavski kao književnojezični izraz ugasnuo, on gubi i neka bitna obilježja književnoga jezika (npr. polifunkcionalnost) jer mnoge njegove službe preuzima i za Hrvate kajkavce višestoljetni hrvatski književni jezik na štokavskoj osnovici. Hrvatska kajkavština ipak nastavlja živjeti kao živa riječ. Ali ona biva u leksičkom pogledu sve siromašniji. Matoševom pjesmom *Hrastovački nokturno* kajkavština se budi na novi život. Matošev primjer slijedili su mnogi. U tim dijalektalnim pjesmama nalazimo dosta stranih riječi, posebno mađarizama, što je u skladu sa stanjem u književnojezičnoj kajkavštini, gdje su mađarski elementi pripadali biti toga jezika. U tom oživljavanju staroga jezičnog stanja vodeće mjesto pripada bez sumnje Krleži - njegovim *Baladama*.

Pišući o jeziku Franje Tuđmana, Stjepan Babić utvrđuje nekoliko smjerova u hrvatskom književnom jeziku.¹³ Prvi od njih, koji on uvjetno naziva nacionalnim, teži za jezičnom čistoćom. Drugi je, njemu nešto suprotan, nazvan internacionalističkim, a njegovim najkarakterističnijim predstavnikom označen je Krleža. Obilježje toga smjera je pretjerana uporaba stranih riječi, posebno internacionalizama. Ta Babićeva tvrdnja o Krleži pripravlja nas na to kako i Krležini štokavski tekstovi obiluju mađarizmima uz ostale tuđice kojima se njegov tekst odlikuje. Ali u usporedbi s njegovim kajkavskim tekstovima njegova štokavština ima znatno manje mađarizama. No u usporedbi s drugim hrvatskim piscima koji potječu s kajkavskoga područja Krležini štokavski tekstovi imaju mnogo više mađarizama od drugih. On se doista uklapa u književnojezični smjer što ga je Babić naznačio i u njemu prednjači.

Pokušat ćemo odgovoriti na pitanje zašto i u Krležinoj štokavštini ima razmjerno mnogo mađarizama. Krležina ocjena Đalskoga može pomoći da barem djelomično odgovorimo na to pitanje. Krleža je zahtijevao da bi pisci kajkavskoga narječja i u okvirima standardne novoštokavštine u stilske svrhe mogli i morali iskoristiti i neke kajkavske elemente. A kako su među tim kajkavskim elementima i mnogi mađarizmi, i oni onda zajedno s drugim pojedinostima kajkavštine ulaze i u štokavske tekstove.

To je samo djelomičan odgovor. Razlog tolikoj uporabi mađarizama u Krležinoj štokavštini valja tražiti i u samoj tematici, isprepletenosti hrvatsko-mađarskih veza i odnosa, te napokon u njegovu dobrom poznavanju mađarskog jezika, povijesti i kulture, što Krleža sve vješto iskorištava.

U novijoj književnosti riječi mađarskoga podrijetla najviše služe za obilježavanje lokalnoga kolorita. Takve uporabe mađarizama nalazimo već u Šenoe, Đalskoga i Matoša. Toga naravno ima i u Krleže. Ima u njega podosta mađarizama koji ipak nadilaze lokalni kolorit. Tako npr. uporabom mađarskih izraza *mehet* (= gotovo! pol-lazak!), *alamvašut* (mađ. államvasút = državna željeznica), *vidaz* (mađ. vigyázz = = pozor) Krleža želi istaknuti činjenicu da su u ono doba željeznice bile u mađarskim rukama. Ima među tim mađarizmima i takvih koji se ne dađu adekvatno zamijeniti domaćom riječi, kao npr. *menten* (vrsta ogrtača na mađarski kroy), *paloš* (dugačka i teška sablja).

Ukratko, i Krležina kajkavština i štokavština obiluju mađarskim elementima, ali njih je u kajkavštini više jer ih je inače više u kajkavštini, posebno u Krležinoj. Ti su elementi u kajkavštini često stilski neutralni dok su u štokavštini najčešće stilski obilježeni. Čak i isti mađarski elementi u Krležinoj kajkavštini i štokavštini imaju počesto različitu vrijednost. Reprezentativan primjer je riječ *hahar*, koja u Krležinim Baladama znači samo krvnik dok joj se u njegovim štokavskim djelima značenje proširuje (fakin, skitnica, vucibatina, propalica, snalažljiv čovjek). Ta riječ u Krležinoj štokavštini potpuno gubi pejorativnost (gotovo se izjednačuje s riječi *džentlmen*).

Evo još nekoliko mađarizama iz Krležine štokavštine: *bagoš* (vrsta prostog duhana, obično za žvakanje, mađ. bagos), *falat* (komad, mađ. falat), *fele* (vrsta, sorta, mađ. fél), *bikaver* (vrsta crnog vina, bikovlja krv, mađ. bikavér), *ember* (čovjek, mađ. ember).

¹³ Nekoliko napomena o jeziku Franje Tuđmana, *Hrvatska revija*, XLIII., 2, Zagreb, 1992., str. 313.-316.

gingav (mlitav, klimav, mađ. gyenge), *gumb* (puce, mađ. gomb), *heči-peči* (pekmez od šipka, mađ. hecsepecs, od njem. Hätscherl), *husar* (vojnik lake konjice, konjanik, mađ. huszar), *jezero* (tisuća, mađ. ezer), *karpit* (zastor, mađ. kárpit), *mamuš* (mamica, majčica, mađ. mamus), *nemes* (plemeniti, mađ. nemes), *ričet* (jelo od ječmene prekrupe i graha, pren. zbrka, kaos, smjesa svega i svačega, mađ. ricset) itd.

Malo je Krležinih štokavskih mađarizama koji su potvrđeni i u njegovoj kajkavštini (npr. *dund*, *erdegata*, *falat*, *fela*, *gumb*, *husar*, *jezero*, *karpit*, *pajdaš* itd). Ima pak i takvih koji se nalaze u štokavštini, a u kajkavštini ih nema: *bagoš*, *bikaver*, *ember*, *heči-peči*, *mamuš*, *marhašag*, *nemes*, *ričet* itd. U Krleže su česti mađarski izrazi koji jezično karakteriziraju njegove likove, npr. *kezét csókolom*, *mamus* ljubim ruke, mamice. Ima i složenica po mađarskom uzoru: *mađarkirali* mađarski kraljevski, *mađaremberski* pravi mađarski, što je u Krleže jako stilski obojeno. Malo je Krležinih štokavskih mađarizama koji pripadaju u normalan štokavski leksik, pogotovo u normalan leksički fond hrvatskoga književnog jezika na novoštokavskoj osnovici, dok su mađarizmi u njegovoj kajkavštini njezinim bitnim sastavnim dijelom.

SAŽETAK

Mile Mamić, Zavod za hrvatski jezik, Zagreb

UDK 800.853:808.62, stručni članak

primljen 2. studenoga 1993., prihvaćen za tisak 3. prosinca 1993.

Hungarian Elements in Krleža's Writing

The author examines the different extent and role of Hungarian elements in Krleža's kajkavian and štokavian texts.

BROJEVNE IZVEDENICE

Lana Hudeček - Dragutin Raguz

Nekoliko tipova brojevnih izvedenica nema svoga ustaljena lika. To su osobito riječi sa sufiksima *-ica/-ka*, *-ero/-oro*, *-erica/-orica* i složenice tipa *peterosoban/petosoban* i *dvadeset/o/godišnjak*. Razlozi su tome raznovrsni: dijalektalni utjecaji, osobite potrebe standardizacije jezika, nejasnosti u pojedinostima značenja takvih izvedenica. Nakon razmatranja tih izvedenica predložiti ćemo hrvatsku normu takvih riječi.

1. S brojevnim riječima hrvatski jezik još muku muči, i ne samo u tekstovima, nego i u jezičnim priručnicima, u kojima se one opisuju i njihova upotreba propisuju.

Ovdje nećemo načinjati sva pitanja koja se odnose na brojevne riječi (npr. jesu li brojevi uopće zasebna vrsta riječi, pitanje njihove sklonjivosti, pripadnosti vrsti pojedinih izvedenica, a osobito njihovo slaganje s drugim riječima). Čovjek bi očekivao da u kakvu-takvu obilju jezičnih priručnika koji su se pojavili u posljednjih desetak godina nade koliko-toliko dosljedan i smislen opis i toga poglavlja hrvatskoga jezika, ali toga